

ПІДПРИЄМНИЦТВО

УДК 330.142.22 (100 + 477)

У.В. Владичин

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПЕРЕДОВИЙ ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

© Владичин У.В., 2004

Розглядається передовий досвід розвитку банківського капіталу в зарубіжних країнах та можливості його застосування в Україні для підвищення ефективності функціонування вітчизняного банківського капіталу.

The author considers the progressive experience of developments of banking capital in foreign countries and possibility his usage in Ukraine to rise efficacy activity national banking capital.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку економіки банківська система прагне володіти сукупністю капіталів, достатніх для кредитування потреб суб'єктів господарської діяльності, формування відповідних резервів, підтримки власної ліквідності та подальшого зростання вітчизняної економіки. Серед важливих питань, з якими стикаються банківські установи України, є зростання концентрації та глобалізації банківського капіталу, розвиток та функціонування іноземного капіталу у банківській сфері національної економіки, розвиток децентралізації та регіоналізації банківського капіталу і бізнесу; розвиток державного банківського капіталу, державного регулювання та нагляду за банківською діяльністю. Тому надзвичайно актуальним є вивчення та застосування передового досвіду зарубіжних країн щодо вирішення цих питань та можливості його використання в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідженням окремих проблем банківського капіталу та банківництва в зарубіжних країнах займалися такі економісти-дослідники, як З. Васильченко, М. Вжосек, В. Масленников, Дж. Сінкі мол., Г. Щербакова та інші. Однак, в першу чергу в своїх працях вони займались дослідженнями розвитку банківських систем та діяльності центральних та комерційних банків на зарубіжних ринках.

Не виділені раніше частини загальної проблеми, яким присвячується стаття, є дискусійними на сучасному етапі. Такими залишаються питання про необхідність концентрації банківського капіталу, вплив іноземних банківських капіталів на фінансово-кредитні системи зарубіжних країн, розвиток спеціалізації зарубіжних та вітчизняних банківських установ, а також питання про можливості використання передового досвіду іноземних держав для підвищення рівня розвитку національної банківської системи та економіки.

Цілі статті. Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати функціонування та розвиток банківського капіталу в зарубіжних країнах і визначити шляхи підвищення ефективності здійснення банківництва та можливості впровадження передових іноземних методів діяльності та

регулювання банківського капіталу в Україні. Для досягнення мети в даній статті розглядаються проблеми концентрації банківського капіталу в зарубіжних країнах, досвід створення іноземних банків та діяльність банків з державним капіталом, аналізуються шляхи регулювання банківського капіталу у різних країнах.

Виклад основного матеріалу дослідження із повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні однією з важливих і актуальних проблем є зростання *концентрації банківського капіталу*. Укрупнення капіталів комерційних банків спостерігається не лише в Україні, а в більшості країн світу. Концентрація банківського капіталу здійснюється з допомогою таких процесів, як стратегічні альянси, приєднання (об'єднання) банків, злиття та поглинання банківських установ. Процеси об'єднання банків, поглинання одних фінансових установ іншими, які притаманні ринковій економіці, на сучасному етапі набули значного поширення та розвитку у світі.

Високим рівнем концентрації банківського капіталу характеризуються такі країни, як Франція, Італія, Швеція, Великобританія, Нідерланди, Бельгія, Швейцарія, Німеччина. Концентрація банківського капіталу відбувається не лише в середині країни, але й за її межами. Так, банківський капітал в Європі сконцентрований переважно в таких країнах, як Німеччина, Франція, Великобританія, Швейцарія та Нідерланди. Перше місце в світі за розміром капіталу протягом останніх 10 років займає американська фінансова група Citigroup, капітал якої на 2001 рік становив 54 498 млн. доларів [2, с. 9]. За показником сумарного обсягу капіталу першого порядку другим в рейтингу є японський банківський конгломерат Mizuho Financial. Серед найбільших банків Центральної та Східної Європи перші позиції займають російські банки „Сбербанк” та „Внешшэкономбанк”, а також РКО Bank Polski, який знаходиться у власності держави.

Великий вплив на розвиток банківського капіталу України має досвід Польщі. Основним завданням розвитку банківського сектору Польщі є консолідація банківського капіталу, об'єднання та поглинання банківських установ. З початку формування банківської системи Польщі відбувалось швидке зростання кількості банківських установ, які були переважно дрібні, з малим обсягом банківського капіталу. На сучасному етапі після проведення відповідних дій з боку держави та інших органів щодо створення банківського законодавства, покращення стану у фінансовій сфері, проведення докапіталізації банків, спостерігається досить стабільний розвиток банківської системи Польщі. Особливо позитивним чинником є те, що відбувається значне зростання балансової суми банків і збільшення власних капіталів банківських установ.

У США 2004 р. продовжується консолідація банківського капіталу. Посилення концентрації банківського капіталу у США відбувається найчастіше шляхом поглинання дрібних банківських установ великими та перетворення їх у відділення. Однак, відбувалося також і злиття банків з великими капіталами. Недостатність інвестиційних ресурсів у невеликих фірм та велика кількість дрібних банківських установ спричинили перші найбільші злиття банків у США на початку ХХ ст. Друга “хвиля” злиття банківських установ у 80-х роках розпочалась внаслідок боргової кризи і непередбаченої можливості накопичення великих прихованих резервів, необхідних для підтримки фінансового стану. У 90-ті роки ХХ ст. у США відбувалось більше ніж 400 злиттів банків у рік [16, с. 50].

Необхідність консолідації банківського капіталу існує і в країнах Близького та Середнього Сходу. Так, в кінці 2000 року були внесені зміни у законодавство Тайваню, які сприяли процесам злиття банківських установ і укрупнення банківського капіталу. Однак, за цей період у Тайвані відбулося лише одне злиття – Taishin Bank і Dah An Commercial Bank [9, с. 52]. На процес консолідації банківського капіталу в Тайвані негативно впливають такі чинники, як: недовіра, яка існує між банківськими установами; прихована інформація про реальний фінансовий стан банківської установи, яка не дає можливості правильно оцінити ситуацію з кредитним портфелем банку; егоїзм власників діючих банківських установ. Однак, тайванські банки, щоб компенсувати слабкість внутрішнього ринку банківських послуг, орієнтуються на відкриття своїх філій на ринку банківських послуг Китаю. Експансія тайванського банківського капіталу пов'язана також з тим,

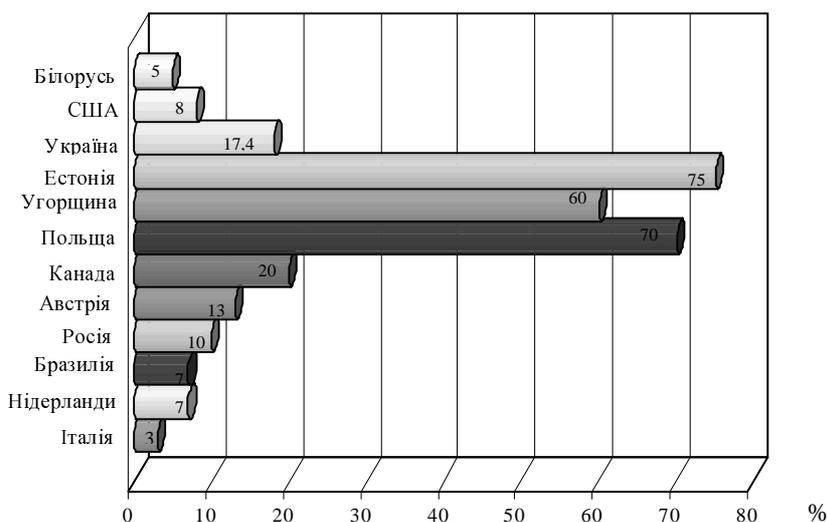
що тайванські компанії спрямовують великі потоки капіталу у Китай, де існують податкові пільги та дешева робоча сила.

Консолідація корейського банківського сектора не є пріоритетом у діяльності банківської системи. Банківські злиття та поглинання, які відбуваються у Кореї без державного втручання, стикаються з багатьма труднощами та проблемами. Більшість банківських установ у Кореї є слабкими. Процес укрупнення банківського капіталу шляхом злиття або об'єднання банківських установ є досить складним, перш за все через обмежену кількість фінансово стабільних банківських установ. Уряд Кореї виділяє кошти на рекапіталізацію та злиття банківських установ. Для Кореї є обов'язковим, щоб достатність банківського капіталу була вищою за 8 %, тобто за мінімум, встановлений Базельським комітетом банківського нагляду. Діяльність уряду, скерована на підтримку процесу консолідації банківського капіталу, сприяла зменшенню кількості банківських установ у 2002 році від 30 до 16 і дозволила підняти ефективність інших банків [8, с. 57].

У переважній більшості країн Європи та світу за останні десять років важливим джерелом збільшення капіталів комерційних банків став іноземний банківський капітал. Для України є актуальним питання створення на її території банків з іноземним капіталом та відкриття філій іноземних банків.

У Східній та Центральній Європі у 90-х роках відбувалося швидке проникнення іноземного капіталу в банківський сектор, частка якого збільшилася з 8 % до 56 %. Однак, приплив іноземного банківського капіталу у різних країнах має свої особливості і відмінності. Так, порівнюючи з іноземним капіталом, який відіграє провідну роль в банківських системах Східної Європи, в Азії його частка збільшується повільно і становить близько 5–10 % [10]. Зазначимо, що експансія іноземного банківського капіталу, окрім глобалізації фінансових ринків і конкуренції у власних країнах, характеризується регіональними особливостями, такими як культурна або мовна подібність. Так, наприклад, у Латинській Америці домінують іспанські банки, у Центральній та Східній Європі – австрійські, бельгійські та німецькі банківські установи, а в країнах Азії – японські та австралійські банки.

У банківському секторі Польщі теж існують суперечності щодо домінування іноземного банківського капіталу, обсяг якого сягнув 70 % [1]. Польський уряд стверджує, що в банківському секторі існує надлишок іноземного капіталу. Аналітики, в свою чергу, вважають, що саме іноземний банківський капітал сприяв значному розвитку банківського сектора Польщі. Однак, складність проблеми активізації власного банківського капіталу призвела до залучення іноземного капіталу. Приплив іноземного капіталу в банківський сектор Польщі спричинив зростання конкуренції, надання великої кількості банківських послуг, зміцнення банківської системи, забезпечення найкращих умов для збільшення прибутків від банківської діяльності серед країн Центральної та Східної Європи для банків Європейського Союзу.

Частка іноземного капіталу в загальному капіталі банківської сфери зарубіжних країн, 2002 р., % [4]

З рисунка видно, що найбільшу частку іноземного банківського капіталу у 2002 році мали такі країни, як Естонія (75%), Польща (70 %), Угорщина (60 %), а найменшу – Італія (лише 3 %). В Україні частка іноземного банківського капіталу у 2002 році становила 17,4 % [1]. На початок 2004 року іноземний капітал у загальному обсязі статутного капіталу банків України становив 13,1 % [3].

Що стосується надання іноземним банкам права відкривати свої філії на території Польщі, то ще у 1994 році була впроваджена жорстка регламентація ліцензійної політики та нагляду. Іноземні банківські установи мали право відкривати свої філії та здійснювати банківські операції лише за умови, що вони братимуть участь у санації польського банківського сектора. Власні капітали мали становити щонайменше 5 млн. євро і встановлені обмеження на можливість віднесення коефіцієнтів страхування на власні фонди центрального відділення банку [4].

Найбільш поширеною формою участі іноземного банківського капіталу в Англії є відкриття представництва або офісу з метою обслуговування своїх ділових партнерів, які приїжджають в країну на короткий період часу. Такі банківські установи надають обмежений комплекс банківських операцій. У Великобританії існує також невелика кількість іноземних банківських установ, які не мають достатніх капіталів для відкриття своїх представництв. Вони найчастіше організовують свою діяльність у консорціумі з іншими банківськими установами [16, с. 163].

Найбільш поширеним методом проникнення іноземних банківських капіталів на територію США є відкриття відділень іноземних банків, які здійснюють звичайні банківські операції. Кількість іноземних банків у США на початку 80-х років становила 153 установи (близько 1,2 % від усієї кількості банків), у кінці 1991 року ця кількість зросла до 294 (близько 2 % від загальної кількості банків США), а до кінця 1998 року – зменшилась до 234 банківських установ (близько 3 % від загальної кількості банківських установ). У США найбільша кількість іноземних банків – це японські банки, яких у період з 1988 по 1991 роки налічувалось 20. Але до 1999 року закріпили свої позиції банківські установи таких країн як Франція, Канада та Німеччина, займаючи 40% активів всіх іноземних банків [16, с. 45].

В Японії філії іноземних банків були покликані сприяти розвитку національної економіки. Згодом на їх діяльність були накладені численні обмеження та встановлені жорсткі бар'єри, які перешкоджали подальшому проникненню іноземного банківського капіталу. Однак, вже в кінці 80-х рр. в Японії були створені сприятливі умови для існування іноземного банківського капіталу.

В Індії діяльність іноземних банків майже не відрізняється від діяльності національних банківських установ. Банки з іноземним капіталом у цій країні користуються перевагами, пов'язаними з відсутністю обов'язкових вимог до відкриття відділень у сільській місцевості та кредитування сільського господарства. Вони повинні розміщувати 20 % прибутку, отриманого від здійснення банківських операцій, на внутрішньому ринку. Уряд Індії щорічно видає по 12 ліцензій на відкриття іноземних банків, а також у країні існує заборона на створення юридично самостійних філій, але дозволяється відкриття відділень [11].

Процес зняття обмежень на діяльність іноземних банків у Китаї почався у 2001 році, після вступу цієї країни до СОТ. У цей період почали створюватися умови для появи конкуренції між місцевими банківськими установами та міжнародними фінансовими групами. У 2002 році китайський уряд видав банкам з іноземним капіталом ліцензії на надання послуг фізичним особам за валютними рахунками. Але китайські банки виявились неготовими до конкуренції з іноземними, внаслідок чого на валютному ринку розпочалась цінова боротьба, яка допомагає Китаю прискорити реформи у банківському секторі. Банківські установи з іноземним капіталом, що діють на ринку фінансових послуг Китаю, практично припинили надання позик китайським компаніям. Вони надають перевагу роботі лише з іноземними транснаціональними корпораціями та китайськими спільними підприємствами з кредитоспроможними партнерами.

У Російській Федерації на початок 2003 р. діяло 125 банків з іноземним капіталом, що становило близько 9,5 % іноземних банків у сукупності банківських установ [12, с. 2]. Із загальної кількості діючих іноземних банківських установ 23 зі 100 % іноземним капіталом (18,4 % від загального обсягу іноземних банків), у 35 банків частка нерезидентів у статутному капіталі становила більше 50 % (28 % від загальної кількості банків з іноземним капіталом), а також

відкрито 10 філій банків з 100 % іноземним капіталом [5, с. 110]. З 1993 року була встановлена квота на участь іноземного капіталу в банківській системі Росії на рівні 12 % від сукупного статутного капіталу банків та порядок її розрахунку. Але, не досягнувши цього рівня, в кінці 2002 року Банк Росії ухвалив рішення про відміну встановленої квоти [14, с. 20]. Сьогодні у Росії немає встановленої межі на участь іноземного капіталу у банківській сфері. Для створення банку з іноземним капіталом в Росії існує спеціальна вимога до мінімального розміру статутного капіталу – 10 млн. євро [15]. Найбільш відомими іноземними банками на території Росії є ЗАО “Міжнародний Московський Банк”, Банк Австрія Кредитанштальт, ЗАО “Райффайзенбанк”. Серед іноземних держав, які володіють капіталами банківської системи Росії є Німеччина, Нідерланди, США, Франція та Австрія.

Цікавим є питання існування у зарубіжних країнах банківських установ з *державним капіталом*. Державні банки в більшості країн світу відіграють важливу роль.

У Німеччині функціонують державні банки, в основі діяльності яких є робота з вкладами населення. Такі банківські установи мають державний статус ощадних банків і при необхідності можуть здійснювати підтримку малих банків. У Великобританії державним банком є National Savings Bank.

Найбільша частка державного капіталу спостерігається як в універсальних, так і в спеціалізованих банках Франції, Австрії та Італії.

У США, Японії діють спеціалізовані державні банки з особливими функціями, такими як підтримка малого та середнього бізнесу, інвестиційне кредитування та інші. Подібна модель банківських установ з державним капіталом зустрічається також у Німеччині і в країнах, де існують спеціалізовані державні банківські установи.

У ряді країн деякі види банківських послуг здійснюються також установами пошти. Такі пошто-банки є також з державним капіталом.

Частка банків з державним капіталом значно вища в банківських системах зарубіжних країн з перехідною економікою, а також в країнах, де зберігаються елементи централізованої планової економіки (В'єтнам, КНР, Куба та Монголія), ніж у країнах з розвинутою економікою.

У банківській системі Польщі банки з державним капіталом, які офіційно визнані державними законодавством, становлять абсолютну меншість. Такі банківські установи здійснюють реалізацію лише спеціальних цілей державної політики, зокрема сприяють розвитку регіонів, будівництву житла.

Держава відіграє активну роль у банківському секторі Франції та Італії, де спостерігається велика кількість банківських установ з державним капіталом. Вирішальною у мобілізації національних капіталів у період азіяської кризи 90-х років виявилась роль банків з державним капіталом у Південній Кореї.

У процесі реформ державні банківські установи Китаю зустрічаються з такою проблемою, як недостатня капіталізація, яка притаманна банкам державної системи. У банківському секторі Китаю провідну роль відіграють чотири великі державні банки, які акумулюють більше ніж 80 % активів усієї банківської системи країни. Найбільшим серед них є Industrial and Commercial Bank, Bank of China, China Construction Bank і Agricultural Bank of China [7, с. 45]. Для досягнення показників банківської діяльності європейських та американських фінансово-кредитних установ китайські банки повинні мати відповідну структуру банківського капіталу, надавати кредити, які стимулюють розвиток економіки.

Дуже важливою є проблема *банківського законодавства*, що стосується створення таких законодавчих і нормативно-правових актів, які б максимально враховували реалії розвитку економіки і життя країни. Через встановлення уповноваженими органами відповідних правових норм, що регулюють банківську діяльність, відбувається підтримка банківської системи.

У банківському секторі Польщі за останні десять років проводилась активна державна політика щодо стимуляції, контролю, підтримки або ліквідації банківських установ. Банківська діяльність у Польщі регламентується Законом “Про банки і банківську діяльність”. Зокрема цим законом встановлені вимоги до мінімального розміру статутного капіталу при заснуванні банку,

який становить 5 млн. євро, вимоги до кандидатів, які претендують на членство в правлінні банку, коштів, які формують капітал банку [13]. Джерела походження банківського капіталу повинні бути документованими. Законодавство Польщі встановлює також основні правила, яких потрібно дотримуватися для підвищення надійності банківських установ, а також і перелік банківських операцій. Затверджені правила стосуються передусім структури власного капіталу банку, коефіцієнта платоспроможності, концентрації капіталу та умов концентрації зобов'язань.

Ситуація, що склалась на сучасному етапі в Україні – існування переважної більшості малих та середніх банків – не в змозі сприяти сталому розвитку банківського капіталу та підвищенню економічного зростання. Передовий досвід зарубіжних країн показує, що основним завданням розвитку банківського капіталу є його концентрація та консолідація шляхом злиття та об'єднання малих банків у великі установи зі значним розміром капіталів. На нашу думку, враховуючи досвід зарубіжних країн, в Україні існує об'єктивна необхідність укрупнення банківського капіталу, однак не можна підтримувати пропозиції щодо концентрації банківського капіталу шляхом примусового об'єднання дрібних банківських установ, а лише їх об'єднання на добровільних засадах. Надмірна концентрація банківського капіталу може підірвати здорову конкуренцію в банківській системі і призвести до домінування кількох найбільших банківських установ. На наш погляд, необхідне здійснення примусових об'єднань тільки слабких, збиткових та фінансово нестабільних банківських установ. Однак, встановлення вимог до капіталізації банків спонукає банківські установи шукати нові шляхи збільшення розмірів капіталів, одним з яких є злиття та поглинання. Як показує досвід зарубіжних держав, для успішного здійснення процесів злиття та поглинання, в першу чергу, необхідно забезпечити довіру між банківськими установами та прозорість ведення банківського бізнесу. Важливими для вирішення цього питання є діяльність уряду та підтримка достатності банківського капіталу, встановленого Базельськими стандартами на рівні не менше 8 %. При укрупненні капіталу у банківській системі необхідно і важливо дотримуватися антимонопольного законодавства, щоб запобігти негативним наслідкам, які притаманні монополізації.

Розгляд досвіду залучення іноземного банківського капіталу в зарубіжних країнах показує, що саме іноземні інвестиції в банківський сектор сприяють розвитку та підвищенню основних показників банківської системи. На нашу думку, потрібно стимулювати залучення іноземного капіталу у банківський сектор України. Банківські установи з іноземним капіталом на території нашої країни повинні працювати на тих же умовах, що й вітчизняні банківські установи. Обмеження на притік іноземного капіталу повинне бути встановлене у випадку значного зростання обсягів іноземних банківських капіталів для гарантій безпеки національних банківських капіталів. За недостатньо розвинутої економіки, нестабільності у банківській системі, неналежного рівня регулювання і контролю за банківською діяльністю, іноземні інвестори не квапляться вкладати свої капітали в Україну. Обмеження на іноземний капітал мають бути встановлені у вигляді допустимої межі участі іноземного капіталу у сукупному банківському капіталі країни.

Державні банківські установи у більшості зарубіжних країн займають важливе місце у розвитку банківського сектора. Проте державні банки як в Україні, так і за її межами, досить часто зіштовхуються з проблемою капіталізації. Оскільки головним акціонером є держава, то лише вона може визначати шляхи збільшення капіталу державного банку і передбачати в державному бюджеті статті видатків, які підуть на збільшення капіталізації державних банків. Державні банки, на перший погляд, приваблюють тим, що гарантом з виконання зобов'язань є держава. Однак, в Україні діяльність Ощадного банку, який має статус державного, протягом останніх років характеризується зменшенням обсягів вкладів населення порівняно з іншими банками. Банківські установи з державним капіталом в Україні, на нашу думку, повинні мати свої визначені спеціальні функції, з допомогою яких держава через банки стимулюватиме розвиток економіки. Основною функцією таких банків в Україні повинна бути спеціалізована діяльність, наприклад, діяльність, напрямлена на здійснення операцій з малим і середнім бізнесом, на здійснення інноваційного розвитку та інвестиційного кредитування, на виконання урядових замовлень і фінансування державних програм.

У розвитку банківського капіталу України вирішення проблеми банківського законодавства має велике перспективне значення. Прийняття нових законів, які регламентують діяльність як

центрального, так і комерційних банків країни, сприятиме процесу інтеграції українського банківського капіталу до світових ринків. Необхідним є створення таких законодавчих і нормативно-правових актів, які б спирались на європейські стандарти та максимально враховували реалії розвитку економіки і життя нашої країни. Так, враховуючи досвід США, з метою консолідації банківського капіталу необхідним є прийняття Закону України „Про злиття (об'єднання) та поглинання банків”, який би визначав: основні параметри об'єднань банківського капіталу; створення банківських холдингів, консорціумів та корпорацій; основну мету поглинання банківських капіталів з врахуванням антимонопольного законодавства та встановленням максимально дозволених обсягів капіталу таких об'єднань з метою запобігання монополізації банківського та інших секторів; основні параметри злиття банківського і промислового капіталів та створення фінансово промислових груп, основні функції та завдання банківських установ в структурі таких груп; головні параметри об'єднань банківського і страхового капіталів з формулюванням основних функцій, структури та обсягів банківсько-страхового капіталу тощо. З метою регулювання основних напрямків виходу та функціонування банківського капіталу на міжнародних ринках, на нашу думку, необхідно розробити і прийняти Закон України „Про міжнародну банківську діяльність”, який би регламентував діяльність іноземних банків та їх філій на території України, порядок створення та діяльність вітчизняних банківських установ на міжнародних ринках, порядок реєстрації вітчизняних банків в офшорних зонах та визначення розмірів власного капіталу для таких банків, порядок створення транснаціональних банків та визначення їх функцій і здійснюваних операцій тощо.

Висновки. Аналіз досвіду зарубіжних країн переконує в тому, що розвинута банківська система є необхідною умовою нормального функціонування суб'єктів господарської діяльності та економіки країни загалом. Для того, щоб країна набула статусу розвинутої, банківська система має охоплювати 95 % населення, яке має користуватися послугами банківських установ [6]. Адаптація банківської системи України до міжнародних стандартів покликана прискорити трансформацію суспільства та розвиток економіки держави. Використовуючи досвід зарубіжних країн, зокрема США, Німеччини, Франції, а також країн Східної та Центральної Європи, можна покращити стан банківської системи України. В першу чергу, необхідно розпочати процес адаптації банківської сфери до міжнародних стандартів та реформування банківської системи. Наявність банківської системи, яка регулюється і контролюється відповідно до міжнародних стандартів, є однією з головних передумов стимулювання припливу іноземних капіталів, розвитку вітчизняного банківського капіталу, підвищення економічного зростання. Надзвичайно важливим є створення в Україні відповідної системи банківського нагляду, вироблення необхідних механізмів регулювання та валютного контролю.

1. Арсенюк Є. *Результати діяльності банківської системи – 2003. Погляд АУБ // Конкретно о банках. – зима 2004. – С. 6–7.* 2. Блинов А. *Международный банковский сектор потрепал кризис High Tech // Фондовый рынок. – 2001. – № 31. – С. 8–9.* 3. *Бюллетень НБУ. – 2004. – № 5.* 4. *Вжосек М. Участь иноземного капитала в банковской системе: польский досвід // Економічний часопис – XXI. – 2001. – № 3. – С. 33–35.* 5. *Информация о кредитных организациях с участием нерезидентов на 1 января 2003 года // Вестник Банка России / Центральный банк РФ. – 27 марта 2003. – № 16. – С. 110.* 6. *Карч З. Розвинута банківська система – передумова стабільного функціонування економіки // Економічний часопис – XXI. – 2001. – № 3. – С. 16.* 7. *Коноваленко Н. Реструктуризация «по-китайски» // Банковская практика за рубежом. – № 1. – 2001. – С. 44–48.* 8. *Коноваленко Н. Реформы и консолидация в южнокорейском банковском секторе // Банковская практика за рубежом. – № 7. – 2002. – с. 56–59.* 9. *Коноваленко Н. Тайванский банковский сектор не слышит предупреждений // Банковская практика за рубежом. – № 7. – 2002. – С. 52–55.* 10. *Кошовий Д. Сусіди вже все розпродали // Галицькі контракти. – 2000. – № 41. <http://meta-ukraine.com>* 11. *Международный опыт реструктуризации банковских систем / Фонд «Бюро экономического анализа». – М., 1998.* 12. *О банках с участием нерезидентов // Банковское дело в*

Москве. – 2003. – № 3. – С. 2. 13. Рейх А. Державна політика Польщі стосовно банків // Економічний часопис – XXI. – 2001. – № 3. – С. 7–9. 14. Рубцов С., Хлебников Д. Банки с иностранным участием на рынке ценных бумаг // Банковское дело в Москве. – 2003. – № 3. – С. 20–23. 15. Условия допуска иностранного капитала в банковскую систему России // Вестник Банка России / Центральный банк РФ. – 18 февраля 1999. – № 10. 16. Щербакова Г.Н. Банковские системы развитых стран / Г.Н. Щербакова – М.: Экзамен, 2001. – 224 с.

УДК 338.241.2

Н.І. Горбаль, О.В. Гошовська, О.Є. Шандрівська
Національний університет “Львівська політехніка”

СУТНІСТЬ КОНКУРЕНЦІЇ В СИСТЕМІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

© Горбаль Н.І., Гошовська О.В., Шандрівська О.Є., 2004

Нозглядаються підходи до визначення сутності поняття “конкуренція”, аналізується еволюція конкуренції, її види, інтенсивність та роль на сучасному етапі розвитку економіки.

In the article different approaches to the essence of the category “competition” are examined, its evolution, types and role nowadays are analyzed.

Постановка проблеми та її зв’язок із важливими науковими і практичними завданнями. Сьогодні розвиток світової економіки характеризується глобалізацією ринків, посиленням конкуренції, трансформацією світових систем господарювання. Активізація конкуренції зумовила старіння попередніх методів діяльності та висвітлила невідповідність багатьох країн, галузей і підприємств до нових умов господарювання. В першу чергу це стосується країн колишнього СРСР, зокрема, і України, в яких тривалий час конкуренція була практично відсутньою або ж дуже слабкою, оскільки стримувалась самими урядами країн. Внаслідок цього закономірним є те, що протягом останніх років Україна у світовому рейтингу конкурентоспроможності країн знаходилась у межах 55–60 місць, а за прогнозами економічного зростання до 2008 року – на 52 місці. Нестача в Україні теоретичних розробок і практичних методів діяльності в умовах сильної конкуренції, методик досягнення і підтримання рівня конкурентоспроможності стримує розвиток економіки, підвищення рівня життя, що і обумовлює актуальність вивчення цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми. Найбільш відомими сучасними працями щодо аналізу конкуренції та конкурентоспроможності підприємства є роботи М. Портера [1] та Р. Фатхутдінова [2]. Та актуальним на нашу думку залишається вивчення та систематизація різних підходів до визначення суті та значення конкуренції у системі ринкової економіки.

Цілі статті. Метою статті є висвітлення сутності поняття “конкуренція”, її еволюції, видів, методів вимірювання інтенсивності, а також особливостей та значення в умовах ринкової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За визначенням українського Словника іншомовних слів “*Конкуренція* (від лат. *conspicere* – порівняння, суперництво): 1) боротьба між приватними товаровиробниками за вигідніші умови виробництва і збуту товарів; 2) суперництво між окремими особами, зацікавленими в досягненні певної цілі кожен для себе”.